

ALTERNATİF ÜRETİM YÖNETİMİ OLARAK EKOLOJİK (ORGANİK) TARIM: TÜRKİYE İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Yard.Doç.Dr. Zeynep ERDİNÇ

Anadolu Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İktisat Bölümü

ABSTRACT

Due to increased environmental awareness, to protect human beings, animals and nature, agricultural products are produced in ecological methods and consumers prefer these products. As a consequence of the latest demand from the third countries, Turkey is in the progress of increasing its ecological production, aiming to take an important place in agricultural exports.

In this study; primarily information has given about ecological agriculture and its targets are indicated. Explaining its development all around the world, the application process and guidelines in Turkey has been analysed. The importance of the ecological agriculture in Turkish economy has been stressed. Some recommendations has been put forward for increasing its share in Turkish export market after defining the share in present.

Key words: Agriculture sector , Ecological agriculture, Agricultural products, Alternative production method

ÖZET

Tarım sektöründe, gelişen çevre bilinci içerisinde, insanı, hayvanı ve doğayı korumak amacıyla, tarım ürünleri ekolojik üretim yöntemiyle üretilmekte ve tüketici de bu ürünleri tüketmeyi tercih etmektedir. Türkiye'de son zamanlarda dışarıdan gelen talepler doğrultusunda ekolojik tarım üretimini artırma cabası içerisinde girerek tarım ürünleri ihracatında önemli bir yer almayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada; öncelikle ekolojik tarımı açıklayıcı bilgiler verilerek bu yöntemin amaçları belirtilmiştir. Ekolojik tarımın dünyadaki gelişiminden bahsedilerek, Türkiye'deki uygulama süreci ve ilkeleri incelenmiş, Türkiye ekonomisindeki önemi vurgulanarak ihracattaki payı ve bu payın artırılması için nasıl bir yöntem uygulanması gerektiği önerileri getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Tarım sektörü, Ekolojik Tarım, Ekolojik ürün, Alternatif üretim yöntemi.

Ecological Agriculture As An Alternative Production Method: An Evaluation To Turkey

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun hızlı artışı ve sanayileşmedeki gelişmeler insan ve çevre sağlığı konusunda birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en önemlilerinden biri tarımda üretim artışını sağlamak amacıyla çok çeşitli kimyasalların yaygın bir şekilde kullanılmasıdır.

Tarımsal verimliliği arttıran modern tarım uygulamasında kullanılan sentetik kimyasal ilaçların tarımsal ürünlerde neden olduğu kalıntılar ve sentetik mineral gübrelerin yer altı sularına karışarak içme sularında meydana getirdiği olumsuzluklar insan sağlığı için ciddi sorunlar oluşturmaya başlamıştır. Modern tarıma bir tepki ve alternatif olarak ortaya çıkan ekolojik tarım, günümüzde çevre bilincine de paralel olarak bir zorunluluk haline dönüşmeye başlamıştır. Gelişen sanayi ve teknolojiyle birlikte modern tarımdaki gelişmeler, tarımsal verimlilikte önemli artışlar sağlarken ekolojik dengeyi tehdit eder hale gelmiştir.

Tarımsal kirlilik önlenerek, çevre kirliliğinin azaltılması, insanlar üzerinde kimyasalların olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılabilmesi için uygulanması gereken alternatif bir tarım yöntemi olan ekolojik tarımda uygulama, organik ve yeşil gübreleme, münavebe (dönüşümlü ekim), toprak verimliliğini koruma, bitkinin direncini artırma, parazit ve faydalı böceklerden yararlanma gibi yöntemlerin kullanılarak, sentetik-kimyasal ilaçlar ve gübrelerin kesinlikle kullanılmamasıdır.

Tüm dünyada hızla artan ekolojik tarımda genellikle ülkelerin geleneksel ürünleri örneğin Hindistan'da çay, Danimarka'da süt ve ürünleri, Arjantin'de et ve mamulleri, orta Amerika ve Afrika ülkelerinde muz, Tunus'ta hurma, zeytin yağı, Türkiye'de kurutulmuş ve sert kabuklu meyveler ekolojik üretilen ilk ürünlerdir. Mevcut bilgi ve yüksek adaptasyon ekolojik tarıma daha kolay geçişi sağlamaktadır. Ancak iç pazarın geliştirilmesi ve ürün yelpazesinin genişletilebilmesi için üreticilerin bilgilendirilmesi ve bunun için de araştırmalarla desteklenmesi önem kazanmaktadır.

2. EKOLOJİK TARIM

Ekolojik Tarım; üretimde kimyasal girdi kullanılmadan, çevreye ve insan sağlığına saygılı, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir. Biyolojik tarım, organik tarım, ekolojik tarım ve sürdürülebilir tarım kavramları birbiri yerine kullanılmaktadır.

Gerek organik tarım, gerekse sürdürülebilir tarım klasik yani konvansiyonel tarıma reaksiyon olarak doğmuş ve yapılmaya başlanmıştır. Organik tarım gerek hayvansal ve gerekse bitkisel üretimde her türlü yapay girdilerin kullanılmaması, buna karşılık son derece yüksek kalitede nitelikli tarımsal ürünlerin üretilmesidir¹. Ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybo-

¹ Celal ER, "Organik Tarım Bir Lüksmüdür?", Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, 2002, S. 149, s. 8

lan doğal denge korunarak, bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte aile işletmeciliği halinde yapılması, dolayısıyla üretimden tüketime kadar kısa devrelerin kurularak, kendi kendine yeterliliğin sağlanması, ekolojik tarımın esasını oluşturmaktadır.

Ekolojik ürün, üretim, depolama, işleme ve paketleme aşamalarında hiçbir katkı maddesi ya da kimyasal girdi kullanılmayan ve tüm bu safhalarda, bağımsız kontrol firmaları tarafından denetlenerek, sertifikalanmış gıda ve gıda dışı maddelerden oluşur. Ekolojik ürünler raf ömrü uzun ve pazar esnekliği olan kurutulmuş sebze-meyve, sert kabuklular, bakliyat, tıbbi ve aromatik bitkiler ve işlenmiş (dondurulmuş, konserve edilmiş meyve-sebze, meyve suyu, uçucu yağlar, tekstil ürünleri vb.) ürünlerden oluşmaktadır.

3. EKOLOJİK TARIMIN AMACI

Ekolojik tarımın amacı, toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaktır. Bu amaca ulaşabilmek için², toprak içerisindeki canlı varlıkların yaşamlarını sürdürerek toprağın fiziksel yapısını korumak ve içindeki canlı varlıkların yaşam dengesini yeniden tesis etmek, eksilen organik maddeleri yeniden kazandırmak, çölleşme, erozyon ve bataklıklaşmayı önlemek yoluyla toprak verimliliğini uzun dönemde korumak ve geliştirmek, bitkilerin doğal ortamlarının korunmasını sağlayarak bitki çeşitliliğini devam ettirmektir.

Ayrıca tarımsal faaliyetten kaynaklanabilecek her türlü kirliliği önleyerek, iklim değişikliğinin önüne geçmek ve sera etkisinin azaltılmasına katkıda bulunmak, sentetik kimyasal tarımsal girdilerin, toprak üstü tehditlerini ortadan kaldırmak, çevre koruyucu model içerisinde doğa ile uyumlu çalışmak, tarımsal üretimde, mümkün olduğu kadar bölgesel kaynakları kullanmak, üretim planlaması ile yeter miktarda ve yüksek kaliteli gıda üretmek, bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yaparak, birbirlerinin girdilerini kullanmak sureti ile karşılıklı desteklemesini sağlamak, üreticilere güvenli bir çevrede çalışma ve yeterli gelir sağlamak, tarımsal üretimin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutunu birlikte düşündürmektir. Sağlıklı besin ve kalitesi yüksek ürün elde ederek gelecek nesiller korunmakta ve ekonomik destek sağlanmaktadır.

4. EKOLOJİK TARIMIN İLKELERİ VE UYGULAMASI

Bitkisel ve hayvansal üretim yöntemleri farklılık göstermekle birlikte ortak ilkeler şu şekilde sıralanabilir³.

- Tarımsal üretimde, üretim ile ilişkili tüm faktörler ve olaylar bir bütün halinde dikkate alınmalı ve ekolojik üretim yapan işletmenin kendi kendine yeterli olması sağlanmalı. Tarımsal üretimle beraber ortaya çıkan ve ya-

² <http://www.tarim.gen.tr>

³ ALTINDIŞLI, Ahmet, "Ekolojik Tarımın İlkeleri ve Uygulanması" TİGEM DERGİSİ, S.80, <http://www.tigem.gov.tr>.

kın çevreden temin edilen tüm hammaddelerin ve diğer işletme girdilerinin çevreyi tehdit edici etkileri azaltılmalı veya bunlardan tamamen kaçınmaya çalışılmalıdır.

- Toprağın iyileştirilmesi, içindeki organizmaların korunması ve beslenmesi sağlanmalı, toprak sömürülmemeli, tersine verimliliği doğal yollarla artırılmalıdır. Bunu sağlamak için münavebe ve organik gübreleme yapılmalı ayrıca uygun toprak işleme yöntemleri kullanılmalıdır
- Bitkilerin hastalıklar ve zararlılara karşı direnci bazı ek desteklerle artırılmalıdır. Bitki tür ve çeşitleri ile hayvanların seçiminde, üretim yapılacak yerin ekolojik koşulları ve bu koşullarda hastalıklara en az seviyede yakanma olasılıkları dikkate alınmalıdır. Sağlıklı, dayanıklı tohum, fidan ve hayvan kullanılmalıdır.
- Erken uyarı sistemlerinin kullanılması ve faydalı canlıların teşvik edilmesi de bitki koruma kavramının önemli bir parçasıdır. Bu konuda zararlılarla mücadelede biyoteknik yöntemler (örneğin feromon tuzaklarının kullanıldığı kitlesel tuzaklama ya da çiftleşmeyi engelleme teknikleri, kısır böcek salım tekniği vb.), biyolojik mücadele (örneğin *Bacillus thuringiensis* preparatları, faydalı akar veya böcek salımı vb.) ve kültürel önlemler (örneğin yabancı otların toprak işlemeyle veya yakarak yok edilmesi, bitki içinde havalanmayı sağlayacak şekilde budama yapılması vb.) uygulanabilir. Eğer sorun, ürünü tehdit edici boyutlara ulaşırsa o zaman bitkisel ve ya mineral kökenli özel maddeler ve preparatlar kullanılabilir.
- Toprak strüktürünü iyileştirici ve humus miktarını artırıcı önlemlerle beraber toprağı koruyucu, enerji tasarrufu sağlayan, minimum toprak işleme prensibiyle toprak işleme yöntemleri uygulanmalıdır. Üründe kalite de verim kadar önemsenmelidir.
- Enerji kullanımında tasarruf edilmeli ve güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi gibi doğal enerji kaynakları olabildiğince tercih edilmelidir. İşletmelerde sınırlı bir dönem yerine uzun süreli faydalı üretim (sürdürülebilirlik) esas alınmalıdır. Ekolojik işletmelerde, kendi kendine yeterlilik prensibi uyarınca çok yönlü üretim yapıldığından, üretimde kullanılan girdi ve enerjideki azalma ekonomik avantaj sağlamakta ayrıca üretilen ürünlerden herhangi birinin pazar koşullarında oluşan olumsuz değişimler karşısında riski de azalmaktadır.

5. DÜNYADA EKOLOJİK TARIMIN GELİŞİMİ

Çevre bilinci ve ozon tabakasındaki incelleme ve dünya geleceğinin tehlikeye girmesi gibi konular ekolojik tarımın gündeme gelmesinde önemli olmuştur. Aslında ekolojik tarımın geçmişi 20.yüzyıla dayanmaktadır. 1900'lü yılların başında doğanın, insan ve hayvan sağlığının korunması için İngiltere'de ekolojik tarım gündeme gelmiştir. İngiltere'den sonra Almanya ve İsviçre'de bu sistemi benimsemişlerdir. Fakat 1950'li yıllara kadar ekolojik tarım fazla önemsenmemiş bu yıllarda daha fazla üretim, daha fazla kar fikri ege-men olmuştur.

Özellikle 1968 sonrası bütün dünyada yaygınlaşan çevre bilinci ekolojik tarımın önemini arttırmış ve 1972'de Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu (IFOAM) kurulmuştur. Bu kuruluşun temel felsefesi organik tarım hareketinin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin uluslararası tek bir organizasyon altında birleşmesidir. Bu organizasyonun halen 750 ye yakın üyesi vardır⁴.

Fakat asıl gelişme 1990'lı yıllarda sağlanabildi. AB bu konuda bir kanun benimsedi ve organik tarıma yönelik finansal desteğin altyapısı hazırlandı. 1993'te Avrupa'da 900 bin hektarda organik tarım yapılırken 2002 yılında bu alan 3 milyon hektar sınırına geldi. Avrupa'da 2005 yılında tarım alanlarının yüzde 5 ile 10'unda ekolojik tarım yapılacağı tahmin ediliyor. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO)'un 1999'da gelişmekte olan ülkeler için ekolojik tarımı teşvik edici çalışma programını başlatması bütün dünyada ekolojik tarıma yönelme eğilimlerini beraberinde getirdi⁵.

ABD, 20 Aralık 2000 tarihinde gıdaların üzerine "organik gıda" yazılması standardını getirdi. Ayrıca dünya da mevcut en açık, kesin ve detaylar içeren, organik tarım ve üretim, ürün sertifikasyonu konularında standartlar belirlendi⁶.

Avrupa, Amerika, Akdeniz ülkeleri ve Avustralya-Yeni Zelanda da yapılan araştırmalara göre dünya genelinde ekolojik tarımın yaygınlaştığı söylenebilir⁷.

ALMANYA: Ekolojik ürünlerin toplam gıda maddeleri içindeki payı %1.2'dir. Orta vadede %5-10 büyüme hızını sürdüreceği beklenmektedir. Yıllık satış tutarının ise 1 milyar 750 milyon ABD doları, işletme sayısı ise 6.465, işlenen alan 327.329 hektardır.

AVUSTURYA: 19.433 ekolojik tarım işletmesi ile dünya lideri konumundadır. Toplam 299.199 hektarlık alan üzerinde üretim yapılmaktadır. Hayvansal üretimde 338.000 büyükbaş, 99.000 küçükbaş ve 270.000 kanatlı hayvan varlığı bilinmektedir.

BELÇİKA: 291 tarım işletmesi ile 6.418 hektar alanda ekolojik tarım uygulanmaktadır.

DANİMARKA: Danimarka'da ekolojik ürünler içinde en büyük pay %15 ile süt ürünlerine aittir. Süper marketlerde satılan ekolojik ürün sayısı 700'ün üzerinde olup, pazar payının %20'ye ulaşması, tüm ekili alanların %7'sinin ekolojik üretime geçeceği bildirilmiştir.

FRANSA: 3.750 işletmede 98.000 hektar üzerinde sebze yoğunluklu ve daha çok ülkenin güney ve batısında yapılmaktadır. Yıllık satış tutarı 770 milyon dolar dolayında gerçekleşmiştir.

4 Dursun EŞİYOK, "Ekolojik Tarım ve Sebze Yetiştiriciliği" GIDA, Şubat, 2003

5 Ali Ekber YILDIRIM, "Ekolojik Tarımda Yeni Fırsatlar" Ekonomik Forum, Y.9,S.7,s.41.

6 Ünal DOĞANAY, "Organik Tarım / Organik Gıda", HASAD, Ağustos, 2001

7 http://www.aresenerji.com/info_articles01_09.html

HOLLANDA: 1972 yılından itibaren gelişmekte olan ekolojik tarım 97 yılın-
da 681 işletmeye ve 13.539 hektar alana ulaşmıştır.

İNGİLTERE: Meyve ve sebze yetiştiriciliği açısından kayda değer bir üre-
tim olmamasına rağmen, ekolojik dana eti, kuzu eti ve süt yüksek kalitede-
dir. 900 kadar işletme ile 70.000 hektar alanda üretim yapılmaktadır.

İSVEÇ: Son verilere göre işletme sayısı yaklaşık 114.000 dir. Ekolojik üre-
timde hayvansal ürünler ve tahıllar lokomotif rolü oynamaktadır. Ayrıca kök
sebze, patates, mantar, üzümü meyveler önemli ürünlerdir. Halen İsveç'te
marketlerde satılan 1.500 farklı ürün bulunmaktadır.

İSVİÇRE: Öncü ülkelerden birisidir. 70.000 hektar alanda ekolojik tarım
yapılmaktadır. Sertifikalı işletme sayısı 4.400 dür.

İZLANDA: Halen lahana, havuç, sera ürünleri (domates, salatalık), arpa,
süt, dana ve kuzu eti, yumurta ekolojik olarak üretilmektedir.

İTALYA: Ekolojik ürünler içinde meyveler ve özellikle zeytinyağı ile tu-
runçgiller başta gelmekte, tahıllar ise ikinci önemli grubu oluşturmaktadı-
r. Toplam ekolojik ürünün % 43'ü ihraç edilmektedir. İşletme sayısı
13.937 işlenen alan 276.070 hektardır.

İSPANYA: Mevcut iklim koşullarına bağlı olarak zengin üretim çeşitliliği
vardır. Tahıllar, zeytin, kuru meyveler, turunçgiller, sebzeler, tropik meyveler
ve bunların işlenmesi ile ekmek, şarap, meyve suları, konserve ve çocuk
mamalarını saymak mümkündür. İşletme sayısı 2.161, işlenen alan 103.735
hektardır.

PORTEKİZ: En önemli ürün zeytindir. Sebze ve meyve üretimi kıyı bölge-
lerde önem kazanmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkilere ise giderek artan bir il-
gi vardır. Toplam 9.190 hektar alan üretime açıktır.

YUNANİSTAN: Başlangıcı 1980 yılındadır. Kuş üzümü, zeytinyağı, şarap,
tahıl, kivi, pamuk en önemli ürünleridir. %75'i ihraç edilirken kalanı iç pazar-
da tüketilmektedir. İç pazarda beyaz koyun peyniri ve bala ilgi oldukça faz-
ladır. İşletme sayısı 1.065, üretime açık alan ise 5.269 hektardır.

AMERİKA: 1997 yılı verilerine göre 4.2 milyar dolar, 2000 yılı yaklaşık 6.6
milyar dolar ekolojik ürün pazarlanmıştır ve yıllık büyüme çok hızlı bir şekilde
artmaktadır. Üretilen ürünler arasında meyve, sebze, baklagiller, tahıllar et ve
süt gibi hayvansal besinler ile pamuk ve lif gibi maddelerde yer almaktadır.

ARJANTİN: Ekolojik tarıma 1990 yılında başlanmasına rağmen ürün çe-
şitliliği ve ürün kalitesi çok hızlı bir artış göstermektedir. Ana Pazar dış ülke-
lerdir. Tahıllar, baklagiller, taze meyve, tıbbi bitkiler, et ve hayvansal gıdalar,
çay, bal, tekstil, marmelat ve meyve konsantresi gibi işlenmiş ürünler en çok
üretilenlerdir. Ana pazarı AB ülkeleri ve ABD'dir.

KANADA: Yapılan bir araştırmada tüketicilerin %25-50 arasında bir fiyat
farkını ödemeye hazır olduklarını göstermiştir. Ülkede tüketilen ekolojik ürün-
lerin %49.3'ünü sebze, %14.7'sini meyve, %10'unu et, %7.4'ünü tahıllar ve
%3.5'ini süt ürünleri oluşturmaktadır.

İSRAİL: Ekolojik üretimin büyük çoğunluğu dış pazara yöneliktir. Önemli ekolojik ürünler, taze meyve-sebze, yumurta, tavuk, turunçgiller, süt ve süt ürünleri olarak sayılabilir.

MISIR: Halen Mısır'da 3.000 hektar üzerinde bir alanda kontrol ve sertifikalı olarak ekolojik üretim yapılmakta ve gerek iç gerekse dış pazarda satışa sunulmaktadır. Üretilen ürünler arasında pamuk, buğday, patates, soğan, sarımsak, sebze, meyve, tıbbi ve aroma tik bitkiler, süs bitkileri, kına, et ve süt gibi hayvansal gıda maddeleri yer almaktadır. Avustralya ve Yeni Zelanda 1995 verilerine göre işletme sayısı 1.430 olup, 335.000 hektar üzerinde ekolojik tarım yapılmaktadır. Üretimde %75'lik payı bahçe bitkileri (turunçgiller, kavun, muz, patates, havuç gibi) almaktadır. Tıbbi bitkiler ve tahıllar diğer önemli ürünlerdir.

6. TÜRKİYE'DE EKOLOJİK TARIMIN GELİŞİMİ

Ekolojik tarımdaki gelişmeler sonucunda Avrupa ülkeleri Türkiye'den ekolojik ürün talebinde bulunarak 1984 yılında Ege bölgesinde kuru incir ve kuru üzümle ekolojik tarımın başlamasını sağlamışlardır. 1990 yılına kadar kuru kayısı, fındık, zeytin gibi ürünlerinde katılımıyla geleneksel ihraç ürünlerinden oluşan 8 ürünle sınırlı kalmıştır.

Ürün çeşitliliği 1990 dan sonra artmakla birlikte dış talep, üretimde gerek miktar gerekse tür açısından belirleyici olmaktadır. Dış pazara ürün işleyen yerli ve yabancı firmalar, gelen talebe bağlı olarak, üreticilerle anlaşmalı olarak üretim yapmaktadır. 2000 yılı verilerine göre 100'e yakın ürün 18 bin 385 üretici tarafından 57 bin hektar alan üzerinde yetiştirilmektedir⁸.

Taze meyve ve sebzeler, kuru yemişler, hububatlar, baklagiller, bal, pamuk, baharatlar Türkiye'de ekolojik olarak üretilen ürünlerden bazılarıdır. Ayrıca hayvansal üretim için büyük potansiyele sahip olup bazı çiftlikler geçiş döneminde. Üretim bölgeleri Ege Bölgesi, Karadeniz fındık alanları, Malatya ve çevresi, kısmen Akdeniz Bölgesi ve Marmara Bölgesi'dir.

1992 yılında Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) kurularak ekolojik tarımın daha sağlıklı gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. 1992 yılında İzmir'de "2. Akdeniz Ülkelerinde Ekolojik Tarım Konferansı" ETO tarafından organize edilerek Türkiye'de ekolojik tarım alanında yeni bir süreç başlatılmıştır. Ayrıca bu derneğinde katkılarıyla "Bitkisel ve Hayvansal Tarım Ürünlerinin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik", Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı tarafından 18 Aralık 1994 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 11 Temmuz 2000 de ise daha geniş kapsamlı bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir ve bu yönetmelik AB normlarına uygun olarak hazırlanmıştır.

⁸ Uygun AKSOY, "Ekolojik Ürünler İşlenerek İhraç Edilmeli" Ekonomik Forum, Y.9,S.7,s.43.

6.1. Türkiye’de Kontrol ve Sertifikasyon

Hayvansal ve bitkisel ürünlerin ekolojik metotlarla üretimi ile bu ürünlerin işlenmesi, iç ve dış piyasalarda pazarlanabilmesi, belirlenen kıstaslara uygunluğunun denetlenmesi gerekmektedir. Kontrol ve sertifikasyon olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilecek olan bu işlem, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı veya bakanlıkça izin verilmiş özel veya resmi, yerli veya yabancı kuruluşlar tarafından yapılır. Üretime başlamadan bir yıl önce kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarına başvurulup üretimin yasa ve yönetmeliklere uygun olduğunun denetlenerek sertifikalandırılması gerekmektedir. Kontrol ve sertifikasyon işlemleri ayrı işlemler olup farklı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilir. Uluslararası sertifikasyon kuruluşu olarak tanınması koşuluyla firmaya, Ekolojik Tarım Komisyonu (ETK) tarafından gerekli incelemeler sonucunda, Bakanlık adına sertifika verebilme yetkisi verilir.

Kontrol ve sertifikasyon sistemi tüketiciye güvence vermenin yanında üreticileri ve firmaları da haksız rekabete karşı korumaktadır. Sertifika kuruluşları üretim sahalarını ve ürünleri haberli/habersiz denetler ve faaliyetlerini tarım bakanlığına bildirirler⁹. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının işleyebilmesi için, bağımsız olması, üretim ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmaması ve ticaret yapmaksızın yalnız danışmanlık hizmeti vermesi gerekmektedir.

Her üreticinin, kendi adına ekolojik ürün sertifikası alabilmek için kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarına başvurabilmesine karşın; Türkiye’de başvuruları, projede yer alan tüm üreticiler adına projeyi kuran ihracatçı veya organizasyon kuruluşlar yapmaktadırlar. Kontrol kuruluşu bildirilen tüm üreticileri gezerek her üretici için detaylı anket formları ve haritalardan oluşan bir dosya hazırlamaktadır. Sertifikasyon kuruluşu hazırladığı dosyaları Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bildirmekte ve her üreticiyi ürün sezonunda en az iki kez haberli veya habersiz ziyaret etmektedir. Gerekli görüldüğü dönemlerde toprak, yaprak ve ürün örnekleri alınarak analiz yapılmaktadır.

Türkiye’de bir kontrol ve sertifikasyon kuruluşunun faaliyet gösterebilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından onaylanmış ve kontrol yetkisi verilmiş olması gerekmektedir. Bu koşulları yerine getirerek yetki belgesi almış 7 adet kontrol kuruluşu faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlardan 6 tanesi yabancı sertifikasyon kuruluşlarının Türkiye temsilcisi, biri ise Türk kuruluşudur¹⁰.

İlk ekolojik tarım faaliyetlerinin Ege bölgesinde İzmir’de başlaması, ürün işleme tesislerinin burada kurulması ve üretilen ürünlerin büyük kısmının İzmir limanından ihraç edilmesi nedeniyle, organizasyon kuruluşları, kontrol ve sertifikasyon firmalarının merkez büroları İzmir’de yer almaktadır.

⁹ <http://www.tigem.gov.tr/guncel/organiktarim.asp>

¹⁰ <http://www.izmir-tarim.gov.tr/solsutun/ekotar/ekoks.htm>

KURULUŞ ADI

BCS_KO GARANT_E GmbH

BİO AGRICOP

ECOCERT

ETKO

IMO (Instut Für Marktökologie)

INAC

SKAL

ADRES

1464 sokak No: 57/4 ALSANCAK

161 Sokak No:22/A Bornova-İZMİR

220 Sokak No:29/3 P.K 37 Bornova-İZMİR

160 Sokak No:7 Bornova-İZMİR

225 Sokak No:29/3 P.K 37 Bornova/İZMİR

Zeytinalanı Mah. 141 Sokak No:3 Urla/İZMİR

Girne Bulvarı No:28 D:1 Karşıyaka/İZMİR

6.2. Türkiye’de Ekolojik Tarım Sisteminin İşleyişi

İthalatçı firmanın organik ürün talebi üzerine, ihracatçı firma organik ürün üretmeyi kabul eden üreticiyi, ithalatçı firmanın kabul ettiği veya anlaşmalı olduğu kontrol kuruluşuna teklif eder. Kontrol kuruluşunun elemanları, ihracatçı tarafından önerilen üreticilerden; hangi ürünlerin yetiştirildiği, arazinin yapısı-büyüklüğü, daha önce başka bir bitki kültürünün bulunup bulunmadığı, organik üründe kullanılan kültürel işlemler ve gübreleme, hasat ve hasat sonrası işlemler gibi gerekli bilgileri alırlar.

İşletme hakkında bir bilgi sahibi olunduktan sonra üreticilerin tarla ve bahçesinden toprak, yaprak ve meyve numuneleri alınarak kimyasal madde-gübre-ilaç analizine tabii tutulur, üreticinin arazisi üzerinde organik tarım yapılacak parselleri çizilir, komşu bahçede yapılan bir ilaçlamanın bulaşma tehlikesinin olup olmadığı belirlenir, su ağzıları ve depoları incelenir ve üreticiler ile ihracatçılar arasında sözleşme yapılır. Üretici tarla ve bahçesinde hiçbir kimyasal gübre, ilaç, hormon kullanmayacağını ve ihracatçının görevlendireceği ziraat mühendislerinin tavsiyelerine uyacağını taahhüt eder.

İhracatçı, üreticiye her türlü teknik yardımı sağlayacağını ürünün tümünü alacağını ve ürüne ek prim vereceğini taahhüt eder. İthalatçı ve ihracatçı firmalar tarafından ortak kabul görmüş kontrol kuruluşunun elemanları, üreticiyi ilaçlama, gübreleme, hasat ve kurutma gibi kritik evrelerde ihracatçıyı ise işleme ve depolama gibi işlemler sırasında habersiz olarak ziyaret eder. Kontrol kuruluşu üretici ve ihracatçıyı tüm safhalarda inceleme hakkına sahiptir.

Kontrol kuruluşunun uzmanlarının direktifleri doğrultusunda üretilen ürünlerin organik ürün standartlarına uygun olması halinde ilk ve ikinci yıllara ait “geçiş döneminde organik”, üçüncü yıla ait mahsul “tam organik” olarak nitelendirilir. Kontrol kuruluşunca organik olarak üretildiği belgelenen ürünler ithalatçı tarafından kabul görmüş sertifika kurulunca gerekli analizlere tabii tutulduktan sonra sertifikalandırılarak satışa sunulur. Organik üretim kurallarına uymayan üreticiler projeden çıkarılır¹¹. Türkiye’de gerek yabancı

¹¹ http://www.aresenerji.com/info_articles01_09.html

sermayeli firmalar Rapunzel, Good Food Foundation gibi, gerekse Işık Tarım Ürünleri gibi yerli firmalar ekolojik tarım için üreticilerle sözleşmeler yaparak üretimi gerçekleştirmektedirler.

6.3. Türkiye’de Ekolojik Üretim Projeleri ve Pazarlaması

Ekolojik ürünlerin büyük bir kısmı dış pazara sunulmakta ve bu ürünler doğrudan tüketilmekte veya normal mamul ürünlerin karışımlarında yer almaktadır. Ekolojik üretim projeleri ve pazarlaması üç yöntemle gerçekleşir., Birinci yöntem; üretim projesi ülkede yerleşik bir firma tarafından gerçekleştirilir ve ürünler bu firma tarafından işlenir, paketlenir ve ihraç edilir.

İkinci yöntem; üretim projesi yurt dışından yabancı bir kuruluş tarafından kurulur, elde edilen ürünler anlaşmalı yerel firma tarafından fason olarak işlenir ve ürünler proje sahibi firmaya ya işleyici kuruluş yada ihracat firması tarafından ihraç edilir.

Üçüncü yöntem ise; üretim projesi yurt dışından yabancı bir kuruluş tarafından kurulur, elde edilen ürünler yabancı firmanın Türkiye’de tek başına veya ortak olarak kurduğu tesislerde işlenir veya işleyici kuruluş veya ihracatçı firma tarafından proje sahibi firmaya ihraç edilir.

Az sayıdaki uygulamalarda da üreticiler kontrol ve sertifikasyon firması ile doğrudan temas ederek ürünlerini sertifikalandırır ve serbest pazarda satışa sunar.

6.3. Türkiye’nin Ekolojik Tarım İhracatı

Ekolojik ürünler özellikle gıda maddeleri Türkiye ihracatında önemli yer tutmaktadır. Ekolojik üretimin başladığı ilk yıllarda ekolojik ürünler tamamen hammadde olarak ihraç edilirken günümüzde artan oranlarda işlenerek ihraç edilmektedir. Ancak işlenmiş ürünlerin payı genel üretim içerisinde çok düşük kalmaktadır. Ekolojik üretimin ekolojik ürün olarak pazarlanan kısmının hemen hemen tamamı yurt dışına ihraç edilmektedir.

Türkiye’nin ekolojik ürün ihracatında en büyük pazar Avrupa Birliği ülkelerindedir. Ekolojik ürün ihracatının yüzde 61’i Almanya’ya, yüzde 15’i ABD’ye gerçekleştiriliyor. Diğer alıcı ülkeler ise yüzde 2-3’lük pay ile İsviçre, İngiltere, Hollanda, Fransa ve Danimarka gibi Avrupa ülkeleridir¹².

AB’nin tarımsal destekleri kaldırmaya yönelik gerçekleştirmeye çalıştığı tarım reformu, Türkiye’de yetiştirilecek ekolojik tarım ürünlerinin talebinde bir artış yaratacaktır. Ayrıca Türkiye’nin gerek iklimi gerekse toprak yapısı kimyasal kullanımının azlığı, AB ülkelerine göre ekolojik üretimde bir avantaj sağlamaktadır.

Türkiye’de ekolojik tarımın gelişimini ürün çeşitliliği, üretim alanı ve üretici sayısındaki değişim ortaya koymaktadır. Üretilen ekolojik ürün çeşitlerinin sayı-

¹² Ali Ekber YILDIRIM, "Ekolojik Tarımda Yeni Fırsatlar", EKONOMİK FORUM, Ağustos, 2002, S.7, s.41

sı 1990 yılında 8 iken, 1999 yılında 92'ye ulaşmıştır. 1990 yılında 1.037 hektar olan üretim alanı ise 9 yıl içinde 1999 yılında 46.523 hektar; 1.037 adet olan üretici sayısı ise aynı süre içerisinde 12.275 üreticiye ulaşmıştır. 1998 verilerine göre 14.307,52 ton kuru ve kurutulmuş meyveler, 3.172,3 ton yaş meyve, 187,6 ton sebze, 2.684,17 ton tarla bitkileri, 11,66 ton tıbbi bitkiler, 502,92 ton diğerleri olmak üzere toplam 20.872,27 ton ihracat gerçekleştirilmiştir. İhraç ürünlerinden ilk 5 sırada çekirdeksiz kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı, kuru elma ve fındık yer almaktadır. Ürün gruplarının toplam ihracat içindeki oranlarına bakıldığında % 68,5'luk oranla en büyük payın kuru ve kurutulmuş ürünlerde olduğu görülmektedir¹³. Fındık, ceviz, antepfıstığı, kuru incir, kayısı, üzüm, baklagiller, baharat ve otlar, pamuk gibi endüstriyel ürünler donmuş meyve ve sebzeler, meyve suyu ve konsantreleri, zeytinyağı, gül ve ürünleri ihraç edilen ekolojik ürünlerden bazılarıdır. Ege İhracatçılar Birliği ihracatı koordine etmektedir.

Sonuç

Türkiye ekonomisi için büyük önem arz eden ve tarım sektörü içerisinde bir alternatif olarak ortaya çıkan organik tarım uygulamalarının gelecekte genişleme eğilimi göstereceği anlaşılmaktadır. Öncelikle karar vericilerin ve konu ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmelik hazırlayanların organik tarımı üretici için daha kolay ve maliyeti düşürücü uygulamalar haline getirmeleri gerekmektedir.

Dünya da özellikle Avrupa'da yaygınlaşan ekolojik ürün tüketim artışı, Türkiye için iyi bir pazar payı oluşturabilir. Ekolojik tarıma geçiş de ve başarıda etkili faktörler, üreticilere sağlanan finanssal imkanlar, hızlı bilgi akışı, geniş ürün yelpazesi, ulusal semboller, koruma ve planlama olarak sayılabilir. Üreticilere sağlanan mali desteğin etkisi de büyük önem arz etmektedir. Fakat Türkiye'de ekolojik tarıma özel bir destek henüz sağlanmamaktadır.

Ekolojik tarımın belli başlı hedefi insan sağlığının korunması olduğundan; üretimin gerçek anlamda ekolojik yöntemle yapılıp yapılmadığının bilinmesi gerekmektedir. Bunun için kontrol işlemleri ekolojik tarımın en önemli ayağını oluşturur. Tüketiciyi şaşırtan çok sayıda özel marka veya işaret yerine ulkesel tek bir logonun geliştirilmesi ve kalitenin korunmasına yönelik sıkı önlemlerin alınması sektörün gelişimine katkı sağlayacaktır.

Türkiye'de ekolojik üretim yapan işletmelerin ortalama büyüklüğü 3 hektardır. İç pazardaki talep artışlarına rağmen ekolojik üretimin tarımsal üretim içerisindeki payı yüzde 1 dir. İç ve dış pazar araştırmaları yapılarak üretimin yönlendirilmesi ve geliştirilmesi, gerçekçi veri tabanının oluşturulması, planlama aşamasında özellikle benzer koşullara sahip Akdeniz, Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerindeki hızlı gelişmeler yakından izlenerek bu oran arttırılmalıdır.

Ürünlerin hammadde olarak ihracı yerine işlenerek ve dayanıklılığı arttırılarak pazarlanması, sistemli ve planlı bir çalışma yapılarak, üretici bilinçlendirilip, yönlendirilebilirse üretici, ihracatçı tarım sektörü ve ülke ekonomisinin dar boğazdan çıkmasında ekolojik tarım yöntemi etkili olabilecektir:

¹³ <http://www.izmir-tarim.gov.tr/solsutun/ekotar/ekoturk.htm>

Kaynakça

- AKSOY, Uygun. "Ekolojik Ürünler İşlenerek İhraç Edilmeli", **Ekonomik Forum**, Y.9, S.7, s.43, 2002.
- ALTINDIŞLI, Ahmet. "Ekolojik (Organik,Biyolojik) Tarım", **Tigem Dergisi**, S.80, 2002a.
- ALTINDIŞLI, Ahmet. "Ekolojik Tarımın İlkeleri ve Uygulanması", **Tigem Dergisi**, S.80, (2002b).
- DOĞANAY, Ünal. "Organik Tarım / Organik Gıda", **Hasad**, Ağustos, 2001.
- ER, Celal. "Organik Tarım Bir Lüksmüdür?", **Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi**, S.149, s.8, 2002.
- EŞİYOK, Dursun. "Ekolojik Tarım ve Sebze Yetiştiriciliği", **Gıda**, Şubat
- YILDIRIM, Ali Ekber. "Ekolojik Tarımda Yeni Fırsatlar", **Ekonomik Forum**, Ağustos, S.7, s.41, 2003.
- <http://www.izmir-tarim.gov.tr/solsutun/ekotar/ekoks.htm>
- <http://www.izmir-tarim.gov.tr/solsutun/ekotar/ekoturk.htm>
- <http://www.tigem.gov.tr/guncel/organiktarim.asp>
- http://www.aresenerji.com/info_articles01_09.html
- <http://www.tarim.gen.tr>
- <http://www.tigem.gov.tr>

